

بررسی تعامل معماری ایران و جریان های شعر فارسی در دوره معاصر (تا انقلاب ۱۳۵۷)

دکتر علیرضا جزء پیری

گروه معماری، واحد هیدج، دانشگاه آزاد اسلامی، هیدج، ایران.

alireza_jpiry_61@yahoo.com

لیدا شرفدار شرقی

دانشجوی دکتری باستان شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد میانه

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۴/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۶/۲۵)

چکیده

خلق یک اثر هنری پیرامون موضوعات مختلف در جوامع و فرهنگهای گوناگون، مستلزم پیشامد شرایطی است که این شرایط میتواند در آن واحد بر روی مجموع یا چند هنر هم عصر تاثیر گذار باشد. با این رویکرد، میتوان اذعان داشت با وقوع حوادث اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در اعصار مختلف برای جوامع گوناگون شاید بتوان شاهد وقوع آثار هنری مشابهی در همان دوره بود. دو مقوله هنری ادبیات (شعر) و معماری از جمله مواردی هستند که در ایران پس از اسلام توانسته اند با یکدیگر به نحو مطلوبی ترکیب گردند. در مقالات مختلف، زمینه های پیدایش و تطبیق شعر و معماری بارها بررسی شده است. از اینرو در این مقاله سعی شده است بتوان تاثیر رخدادهای مهم جامعه معاصر ایران را در این دو هنر بررسی کرد. در صورت پیدایش هرگونه تشابهی، مشترکات میان هر دو هنر در چه عرصه هائی بوجود آمده است؟ نقطه عطف مسائل مشترک اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و ... موثر در انواع هنرها کدامند؟ مرزبندی های انجام شده در هنرهای معاصر بر اساس چه نسبیتی از زمان در میان مولفان و پژوهشگران معاصر مصداق یافته است؟ در این مقاله پس از بررسی رخدادهای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی واقع شده در طی دوران سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷ و تطبیق تاریخی هرکدام و با قیاس توصیفی - تاریخی در هر یک از هنرهای ادبیات و معماری زمینه های بررسی بیشتر به لحاظ کالبدی - فکری برای پژوهندگان فراهم شده است. در انتها و پس از این تطبیق، میتوان اذعان نمود رخدادهای جامعه ایران معاصر به صورت مستقیم با نسبت تاریخی - زمانی نه چندان دقیقی در هر دو زمینه معماری و ادبیات معاصر تاثیر بسزائی داشته و مرزبندی حساس میان دوره بندی های انجام شده در تمامی برهه های زمانی قابل بحث و بررسی و استخراج روح زمان^۱ خواهد بود.

واژگان کلیدی: معماری ایران، شعر فارسی، جریانهای معاصر، تعامل.

مقدمه

با وجود گذشت دوران نه چندان طولانی از تاریخ معاصر ایران، هنوز مسایل و ابهامات بسیاری مورد واکاوی و شناخت قرار نگرفته اند. در خصوص انواع هنرها ولی بحث کمی دشوار خواهد بود، زیرا پیامد های مختلف اشاره شده تاثیرات عمیقی به صورت شبکه ای و زیر مجموعه ای در انواع هنر ها و نمود آنها در جامعه خواهد داشت. هنر های انتخابی برای این نوشتار هنر ادبیات و هنر معماری است. هر دوی این هنرها در دوران معاصر با حجم عظیمی از رخدادهای مدرنیته وارداتی روبرو بوده اند. این پارادوکس زمانی بسیار به چشم می آید که فرهنگی عظیم از نوع ایرانی- اسلامی، علی الخصوص در ادبیات کلاسیک پارسی و معماری- شهرسازی سنتی ایرانی در پیشینه این هنرها در این سرزمین وجود دارد. مواجه شدن با دنیائی به دور از کلاسیسم ایرانی، راه را برای روبرو شدن با رخداد مدرنیسم بس دشوار و لاینحل می نماید. بروز اتفاقات مهم و موثر اجتماعی در دوره معاصر از اواخر قرن سیزده هجری شمسی تا سالهای اخیر از جمله مواردی است که هر دو هنر معماری و ادبیات را متاثر ساخته است. تاثیر گذار بودن سلطنت قاجار در تحولات معاصر بر کسی پوشیده نیست ولی غالباً این دوره را با عنوان تهجر و ناکامی میشناسیم. ولی اینگونه نیست چرا که عمده پایه ریزی تحولات اساسی اندیشه و تفکر در این دوره حادث شده است چنانکه دکتر صادق زیبا

کلام در مقدمه کتاب سنت و مدرنیته اینگونه مینویسد: [....، تصور ما از ایران عصر قاجار در یک جامعه بسته، ایستا و عقب مانده خلاصه میشود،....، بخش دیگر تصور ما از جامعه، عبارت است از نفوذ و سلطه قدرتهای استعماری با همه تبعات زیانبار آن. اما بر خلاف تصور، ایران عصر قاجار آنقدرها هم که فکر میکنیم جامعه ای صامت، ثابت و بدون تغییر و تحول نبوده است،....، از جمله مهمترین جریاناتی که در عصر قاجاریه به وجود آمد فکر تغییر و اندیشه اصلاحات بود....] (زیبا کلام، ۱۳۸۹، ص ۹)

کلیات: قبل از شروع بحث لازم است تا تعاریفی هرچند مختصر در خصوص تعدادی از اصطلاحات و کلمات ارائه گردد تا به هنگام مطالعه تمایزات میان دوران معاصر و تفکر سنتی مشخص گردد. در لغتنامه دهخدا واژه "تعامل" را می توان به معنای "با یکدیگر داد و ستد کردن" یافت. لذا هنگامی که تعامل شعر و معماری مطرح میگردد، مقصود بررسی تاثیر و تاثر هر دو مقوله شعر و معماری از و بر یکدیگر است. در ارتباط با معماری ایرانی نیز هر آنچه از علم و فن معماری و ساخت و ساز که منسوب به سرزمین ایران باشد را میتوان معماری ایرانی نامید. معماری ایرانی دوران باستان از تپه های کاوش شده [محوطه تاریخی زاغه دشت قزوین (۶۵۰۰ سال قبل از میلاد) و تپه سیلک کاشان (۴۰۰۰-۳۰۰۰ سال قبل از میلاد) و یا چغازنبیل ایلامی (۱۲۵۰ سال قبل از میلاد)] (پیرنیا، محمدکریم، ۱۳۸۰، ص ۳۸) آغاز شده و تا دوره

تطابق تاریخی شعر و معماری معاصر:

الف) شعر معاصر:

مطابق تقسیم بندی کتاب "جریانهای شعری معاصر

فارسی اثر دکتر علی حسین پور" میتوان آغاز شعر

معاصر را با دو دیدگاه عمده بیان داشت:

▪ دیدگاه اول: آغاز شعر معاصر از انقلاب

مشروطیت یعنی از سال ۱۲۸۵ه.ش. و آغاز عصر

بیداری میباشد.

▪ دیدگاه دوم: شعر معاصر از اولین سالهای

سده حاضر و به طور مشخص از سال ۱۳۰۱

ه.ش. سال انتشار شعر(افسانه) نیما یوشیج

آغاز میشود. (حسین پور، ۱۳۹۰، ص ۴۷)

ب) معماری معاصر:

▪ دیدگاه اول: بذر شروع معماری معاصر ایران

را از سلطنت قاجاریه یعنی از سالهای

سلطنت ناصرالدین شاه عنوان نموده اند. با

این حال میتوان آثار معماری مدرنیته را تنها

در ساختمانهای خاص دولتی- سلطنتی

جستجو کرد و آثار معماری کلاسیک ایرانی

را در سایر ساختمانهای عادی شهر تهران

رویت نمود.

[اولین تحولات در جهت مدرنیزاسیون

شهری، از شمال شهر تهران در زمان ناصر

الدین شاه آغاز شد. در این دوره شهر تهران

به سرعت گسترش یافت. حصار قدیمی

طهماسبی برچیده و حصار جدید ناصری به

دور شهر کشیده شد و ...] (قبادیان،

۱۳۹۲، ص ۱۲۱).

معاصر امروز بطور سلسله وار امتداد یافته است.

برای توضیح شعر فارسی همین بس که در لغتنامه

معین واژه "شعر" به معنای "سخن موزون، حرف

بی اساس" عنوان شده است و هر سخن موزونی

که متعلق به ایران زمین باشد را نیز شعر فارسی

تعریف می‌کنیم. شعر فارسی در دوره هایی از

تاریخ محدوده گسترده ای از مناطق شرقی، غربی و

شمالی را که اکنون خارج از مرزهای کشور هستند

را در بر میگرفته است. نامیدن شعرای نامی ایرانی

که شعر فارسی میسروده اند مد نظر این مختصر

نمیباشد. دوره معاصر نیز که متأثر از تفکری غربی

در تمامی جوامع است، در لغتنامه معین واژه

"معاصر" را میتوان به معنای "هم عصر، هم زمانه"

یافت. در لغتنامه تخصصی معماری "هاریس" نیز

واژه *Contemporary* (معاصر) تحت عنوان مقابل

معنی شده است: [اصطلاحی نادقیق برای هر نوع

شیوه معماری که از حدود دهه ۱۹۴۰ تا دهه ۱۹۷۰

و پس از آن مقبولیت یافت؛ گاهی تحت نام

معماری مدرن مطرح میشود؛ ...] (هاریس، ۱۳۸۱، ص

۲۶۱).

با این تعاریف کلی می توان بحث را اینگونه آغاز

کرد که تطابق تاریخی چندین واقعه فرهنگی،

اجتماعی، سیاسی و ... که در بازه ای از دوران

(تاریخ) با همسوئی درگیر مسائل مشترکی میشوند

که تاثیر بسزائی در تمامی زمینه ها خواهد داشت.

شناخت و تحلیل این دوران و تطبیق آنها ممکن

نیست مگر با شناخت رخدادها و اتفاقات تاریخی

که ریشه در تسلسل تاریخ دارند.

بدیهی باشد. زیرا به لحاظ متفاوت بودن ماهیت هنری هر دو رشته، تاثیرات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌توانسته است با اندکی تاخیر و تأمل در دیگری نفوذ کند و اصول اولیه آن هنر را دگرگون نماید.

شاخصه هنرهای دوره معاصر:

- شاخصه های شعر معاصر
- نوع تغزل آزاد که شاعر در آن به گونه‌ای عرفان زمینی دست پیدا می‌کند
- توجه شاعر به واقعیت‌های ملموس اجتماعی، سیاسی و ... و در عین حال نگرشی عاطفی و شاعرانه
- سیر آزاد تخیل شاعر
- عدم پابندی و تقلید به چهارچوب شعر سنتی و کلاسیک
- بیان سرگذشت بی دلیها و ناکامی‌های خود شاعر
- عدم پذیرش وزن شعر به شیوه کلاسیک
- وظیفه قافیه در شعر معاصر به مانند شعر کلاسیک، پیوند ابیاتی نیست
- ... (حسین پور، ۱۳۹۰، فصل اول)
- شاخصه های معماری معاصر
- تغییر شکل بافت های سنتی شهرها و محله های سنتی، حذف برج و باروهای شهرها، ظهور پدیده خیابان و ...
- حضور نمادهای غربی، در آغاز با جلوه هایی در نمای ساختمان
- حذف عناصر سنتی (به ترتیب دوره ها)
- تقلید از ستونهای دوران کلاسیک اروپائی و باستانی ایران

- دیدگاه دوم: از دیدگاه میرمیران، شروع معماری معاصر ایران را می‌توان از حدود سال ۱۳۰۰ شمسی به بعد تصور کرد؛ دوره ای که در اثر تحولات سیاسی و اجتماعی، جریان زندگی اجتماعی و اقتصادی ایران تغییر کرد، سیمای شهرهای ایران متحول شد و ساختمان‌های جدیدی متناسب با نیازهای زندگی مدرن، مانند واحدها و مجموعه‌های مسکونی جدید، ادارات، کارخانجات، بانکها، ایستگاههای راه آهن، دانشگاهها و ... در شهرها به وجود آمدند. این بناها بر خلاف بناهای قبل از تاریخ معاصر که به دست معماران سنتی طراحی و ساخته می‌شدند، به تدریج به دست معماران تحصیلکرده طراحی گردیدند که این معماران در ابتدا عمدتاً غیرایرانی بودند و سپس اندک اندک معماران ایرانی که در مدارس معماری خارج از ایران تحصیل کرده بودند و به دنبال آن، با ایجاد اولین مدرسه معماری ایران در حدود سالهای ۱۳۲۰ (دانشکده هنرهای زیبای تهران)، معماران دانش‌آموخته در داخل ایران نیز به آنها اضافه شدند. همانطور که از تقسیم بندی تاریخی شعر و معماری معاصر پیداست، می‌توان شروع هر دو هنر معاصر را تقریباً همزمان تلقی نمود. از اینرو از نظر تاریخی هر دو هنر معاصر تطابق داشته و سرآغاز هر دو هنر معاصر تقریباً از اواخر سلطنت قاجاریه و اوایل سلطنت پهلوی میباشد. اختلاف یک دهه ای در اینگونه مقایسه می‌تواند کاملاً

صفوی، سده های پانزدهم، هفدهم، نهم و یازدهم مشاهده نمود. با دقت در مضامین این کتیبه ها به خوبی در می یابیم که نوع به کارگیری مضامین ادبی، موارد مشترکی میان اصول معماری ایرانی و شعر فارسی به لحاظ محتوا یافت که در اینجا مجال این بحث وجود نداشته و به موضوع اصلی مقاله مرتبط نمی گردد.

جریانهای شعری معاصر فارسی:

تقسیم بندی این بخش، از کتاب "جریانهای شعری معاصر فارسی" به قلم دکتر علی حسین پور چافی گرفته شده است. بر اساس این تقسیم بندی جریانهای شعر معاصر ایران به ۶ جریان مجزا به ترتیب ذیل تفکیک گردیده است:

- ۱- شعر سنت گرای معاصر
- ۲- شعر رمانتیک عاشقانه و فردگرا
- ۳- شعر رمانتیک جامعه گرا و انقلابی
- ۴- شعر سمبولیسم اجتماعی
- ۵- شعر موج نو و حجم گرا
- ۶- شعر مقاومت (جدول شماره ۱)

است. شاید بتوان با بسط این نوع مقالات تطبیقی در عرصه هنر و با بررسی صنایع و ویژگیهای سبکهای معماری معاصر ایران:

با وجود منابع اندکی که در خصوص معماری معاصر ایران در دسترس جامعه معماری قرار دارد، در کتاب "میراث معماری مدرن تالیف اسکندر مختاری طالقانی"، تقسیم بندی های مختلف انجام شده طی ۳۰ سال اخیر به شیوه های مختلف آورده شده است.

- مهم شدن عنصری به نام راه پله و تراس در کالبد پلان

- ورود فضاهای خیس همچون مطبخ و حمام و بعدها توالی به داخل پلان
- و.... (کیانی، ۱۳۸۳، فصل ششم).

ضرورت بررسی آمیختگی معماری و شعر در طی قرون مختلف:

[ادبیات ایران به ویژه شعر فارسی، علاوه بر ویژگی روایی بودنش، همواره وسیله ای برای ابراز مفاهیم و مضامین مختلف از جمله مفاهیم حکمی، عرفانی، مدحی، ستایش و توصیف بوده است. در عین حال در معماری بناهای ایرانی، کوچکترین اجزاء تشکیل دهنده، دارای مفاهیم و معانی خاصی است که ارتباط آن را با جامعه روزگار خود پیوند میدهد. قرارگیری اشعار به عنوان کتیبه، متناسب با فضا و مکان خاص، به خوبی و با زبانی روان و سلیس، مفاهیم و اندیشه های هنرمند و معمار را به بیننده منتقل مینماید. این ویژگی بارز را می توان به وضوح در کتیبه های به کار رفته در معماری دوران تیموری و مختلف از جمله حکمت و عرفان، مدح و ثنا و توصیف بنا از جهت نام بانی، معمار و تاریخ ساخت؛ هم راستا با نوع نگرش اندیشه ها و باورها در جامعه همان روز بوده است....]

(شایسته فر، ۱۳۸۸)

در اینجا ذکر این نکته ضروری است که علیرغم وجود مطالب جامع در خصوص ویژگیهای زبانی و ادبی هر جریان شعری، اشاره ای به این مقوله به لحاظ بی ارتباط بودن با مقاله حاضر، نشده

دیگری از تقسیم بندی سبکهای معماری بناهای معاصر شهر تهران انجام شده است که به شرح ذیل است:

- ۱- معماری اصیل ایرانی- اسلامی
- ۲- دوران اختلاط و الهام از غرب
- ۳- معماری به شیوه کلاسیک اروپا
- ۴- سبک ملی
- ۵- سبک جدید معماری اروپائی
- ۶- سبک آکادمیک نئوکلاسیک
- ۷- سبک مدرن
- ۸- تداوم سبک مدرن اروپائی (همان، ص ۲۴۱)

ج) و اما دکتر اسکندر مختاری طالقانی در انتهای فصل ۴ کتاب خود، چهار دوره متمایز را برای معماری مدرن ایران قائل شده است که بدین ترتیب است:

- ۱- دوران قبل از مدرن
- ۲- دوران آغاز مدرن
- ۳- دوران مدرن
- ۴- دوران مدرن متاخر

همچنین وی اشاره میکند که [... بخش عمده ای از فضاهای ارزشمند معماری ساخته شده در قرن حاضر در این طبقه بندی جای خواهند گرفت]. (همان، ۲۵۲)

لذا با توجه به نیاز مقاله حاضر برای تطبیق دقیقتر دوره های تاریخی پیدایش شعر معاصر با معماری معاصر، تقسیم بندی (الف) اشاره شده یعنی مطالعات ناصر پاکدامن در این مقاله

(الف) یکی از این تقسیم بندی ها متعلق به ناصر پاکدامن است که در سال ۱۳۷۳ در جلد ۵ و ۶ کتاب تهران به چاپ رسیده است. در این مطالعات، ناصر پاکدامن معماری معاصر ایران را به چهار دوره تاریخی عمده تقسیم بندی می کند. وی تقسیمات زیر را در خصوص معماری معاصر ایران بکار برده است:

- ۱- قاجار
- ۲- پهلوی اول
- ۲-۱- ادامه سبکهای اواخر قاجار و معماری نئوکلاسیک اروپائی
- ۲-۲- معماری اوایل مدرن و هنر نو
- ۲-۳- معماری سبک ملی
- ۲-۴- معماری مدرن
- ۳- پهلوی دوم
- ۳-۱- ادامه معماری مدرن (دهه های ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰)
- ۳-۲- معماری سبک بین المللی (دهه های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰)
- ۳-۳- معماری مرحله تحول (سال ۱۳۵۰ تا انقلاب اسلامی)
- ۳-۴- معماری التقاطی غرب (شیوه نئو کلاسیک)
- ۴- بعد از انقلاب (مختاری طالقانی، ۱۳۹۰، ص ۲۴۲)

ب) در مطالعات دیگری که توسط مهندسان مشاور آتک در سال ۱۳۶۷ برای طرح ساماندهی شهر تهران تهیه شده است، نوع

این نسبت به زمان، شخص هنرمند، جامعه و عوامل کلیدی دیگری وابسته است که با تغییر یکی از این گزینه های حیاتی، ماهیت گزینه های دیگر عوض می‌گردد. در نتیجه مرزبندی زمینه های پیدایش و ویژگیهای یک دوره نسبت به دوره بعد یا قبل ممکن است در یک یا چند مورد دارای تشابهاتی غیر قابل تفکیک باشد. خصوصا در معماری نمی‌توان نمود سایر سبکها و یا مکاتب را در دیگری انکار نمود. حتی نام بردن و یا گزینش آثار معماری به عنوان نمونه موردی همواره با تردید همراه میباشد. در جدول شماره (۲) با تکیه بر مرزبندی آقای پاکدامن ۴ دوره عمده برای معماری معاصر ایران طرح گردیده است که به ترتیب "قاجاریه"، "پهلوی اول"، "پهلوی دوم" و "دوره بعد از انقلاب" را در بر می‌گیرد. که در همین راستا دو دوره پهلوی اول و دوم به ۴ زیر مجموعه دیگر تقسیم شده اند که به ترتیب عبارتند از: "سبکهای اواخر قاجار و معماری نئوکلاسیک اروپائی"، "معماری اوایل مدرن و هنر نو"، "معماری سبک ملی" و "معماری مدرن".

برای دوره پهلوی اول و "دامه معماری مدرن (۱۳۲۰ و ۱۳۳۰)", "سبک بین الملل (۱۳۴۰ و ۱۳۵۰)", "مرحله تحول (۱۳۵۰ تا انقلاب)" و "التقاطی غرب(شیوه نئوکلاسیک)" برای دوره پهلوی دوم (جدول شماره ۲). همانگونه که در جدول شماره (۲) مشاهده می‌شود، سعی شده است با خلاصه وار کردن ویژگیهای مربوط به

به عنوان شاخص بررسی معماری معاصر انتخاب میگردد. فلذا لازم است جدولی مشابه جدول شماره (۱) که برای جریانهای شعری معاصر تهیه گردیده است، برای مکاتب معماری معاصر نیز تهیه گردد تا بتوان هر دو رشته را به موازات با یکدیگر قیاس نمود.

جدول شماره (۲) مکاتب معماری معاصر ایران را نشان می‌دهد. همانگونه که برای جریانهای شعر معاصر نمونه شعر و نام سرایندگان آورده شده است در جدول شماره (۲) نیز نمونه آثار معماری ساخته شده و معماران شاخص هر مکتب و سبک به تفکیک آورده شده است.

اگرچه قائل شدن مرز دقیق میان سبکها به لحاظ زمانی همچنین به لحاظ محل اجرا و معمار طرح غیر ممکن است. ولی محققان همواره سعی در مرزبندی نسبی آثار و دوره های هنری از جمله معماری کرده اند. زیرا به لحاظ شرایط مختلف حاکم در هر دوره آثار مختلفی در حوزه معماری خلق و اجرا شده است. به همین دلیل تمامی تقسیمات و مرزبندی ها در تمامی تالیفاتی که تاکنون در دسترس است و همچنین آثاری از آینده، به صورت حدودی و غیر مطلق میباشند. البته این امر در خصوص تمامی آثار هنری سراسر دنیا حاکم بوده و می‌باشد. تبدیل و تغییرات فرهنگی جوامع که نهایتا به تغییرات آثار هنری منجر می‌شود، همواره در تغییر از یکی به دیگری، از چنین فرایند جهشی غیر مطلقى تبعیت کرده اند. دلیل این امر نیز نسبی بودن آثار هنری در دوره های مختلف هستند.

هر هنر در هر دوره شاخصه هایی بوجود آمده است که جدول شماره (۳) سعی در ایجاد ارتباط میان این دو هنر کرده است. مطابق این جدول، به لحاظ محتوای تفکراتی و جو حاکم جامعه می توان مناسباتی را میان دو هنر یافت. زیرا هنر منجمله حقایقی است که مستقیماً از تغییر و تحولات اجتماعی، سیاسی و یا اقتصادی جامعه تاثیر می پذیرد. همانطور که در قسمت مقایسه جدول (۳) مشاهده می شود، پیوندهای محکمی بین دو هنر وجود دارد که به تاثیر از جامعه در هر یک تغییرات پررنگی را بر جای گذارده است. در هنگام بررسی عناصر تاثیر گذار، نگارنده چاره ای جز تلفیق برخی از تقسیم بندیهای جریانهای شهری معاصر نداشت. بدین لحاظ که بتوان به لحاظ محتوایی این دو گزینه شعر و معماری را تا حد ممکن به یکدیگر نزدیک نمود. همانطور که قبلاً نیز اشاره شد، هرگز نمی توان مرزبندی قاطعی در خصوص هنرها قائل شد و این درحالی است که جدول تهیه شده در این مقاله نیز نسبی بوده و میتواند تغییراتی را در خود بپذیرد. که در صورت احساس نیاز، تغییراتی که با مطالعات مبسوط میسر خواهد بود میتواند به تجزیه و تحلیلهای مذکور در جدول (۳) اضافه شود. بر اساس تلفیق صورت گرفته در جدول (۳)، می توان مجموعه های زیر را برای بررسی تعامل معماری ایران و جریانهای شعر فارسی در دوره معاصر تا انقلاب ۱۳۵۷ در نظر گرفت:

هر دوره معماری، همچنین معرفی معماران مطرح و یک نمونه از آثار شاخص هر دوره به انضمام سالهای دربرگیرنده آن سبک به گونه ای شیوه های معماری تقسیم بندی شده را معرفی نمود. در تحلیلی که بطور اختصار می توان از جدول شماره (۳) استخراج نمود، این است که تغییر ماهیت سنت به مدرن از اواخر دوره قاجاریه به اواخر دوره پهلوی به خوبی قابل درک است را در خصوص شعر و ادبیات نیز می توان استخراج نمود. از دیگر تغییرات عمده مشهود در جدول فوق تغییر ماهیت مصالح و متربالیهای به کار رفته در ساخت پروژه های دولتی است. (در اینجا ذکر این نکته ضروری است که گونه شناسی آثار معماری در خصوص آثار شاخص و عمدتاً دولتی - ملی صورت گرفته است، که این امر به لحاظ ماندگارتر بودن و اهمیت بیش از حد بناهای عموم و ملی در هر دوره تاریخی است.

تطبیق معماری و شعر معاصر:

آنچه در جداول (۱) و (۲) آورده شده است، حاصل تحقیقات فراوان پژوهشگران کشور در زمینه های مختلف است. اما جستجوی اشتراکات میان دو هنر که ماهیتاً با یکدیگر کاملاً متفاوت هستند کاری بس دشوار و شاید غیر ممکن باشد. بر مبنای ویژگیهای

۱- مجموعه اول

- معماری: قاجار و اواخر قاجار+معماری

نئوکلاسیک اروپا

- شعر: سنت گرا

در مجموعه اول شاهد تناسبات نسبتاً قابل قبولی در هر دو هنر معماری و شعر هستیم. اینکه از نظر زمانی هر دو گزینه معماری و شعر منطبق بر یکدیگرند. با وجود نفوذ نسبی فلسفه و اندیشه غربی در کشور، هنوز شاهد سنت پررنگ گذشته در دو عرصه معماری و شعر هستیم. اقدامات گوناگونی برای ابداعات صورت پذیرفته است ولی کماکان بوی سنت بسیار قوی تر از مدرنیته می باشد. تجدد خواهی در عرصه شعر منجر به آغاز شعر نو و در عرصه معماری خلق فضاهای جدید غربی در داخل پلانها شده است. ایجاد فضاهای جدید نظیر ادارات، بیمارستان و راه آهن از جمله فضاهای وارداتی جدید است. از طرفی شاهد بروز انقلاب مشروطه هستیم که به نوعی تمامی جوانب زندگی تمامی اقشار جامعه را متأثر ساخت. بنا به گفته دکتر صادق زیبا کلام [...] در ایران عصر قاجار تضاد اصلی میان فئودالیزم (طبقات اعیان، اشراف، ملاکین بزرگ و دربار) و بورژوازی (تجار، خرده مالکین، اصناف، روحانیون، روشنفکران و کارکنان رده پائین دولت) بود. در نتیجه انقلاب مشروطه حرکتی بود برای حل تضاد طبقاتی میان این دو طبقه...].

(زیباکلام، صادق؛ ۳۱۲)

۲- مجموعه دوم

- معماری: اوایل مدرن و هنر نو

- شعر: رمانتیک عاشقانه و فردگرا

در مجموعه دوم با وجود تطبیق مناسب زمانی شاهد مشترکات خوبی در خصوص هر دو هنر هستیم. مهمترین عنصر مشترک میان هر دو هنر جنبش رمانتیسم اروپاست. امیر بانی مسعود در کتاب معماری غرب (ریشه ها و مفاهیم) درباره رمانتیسم اینگونه مینویسد: [...] رمانتیسم به معنی خاص و تاریخی آن اساساً پدیده ای اروپائی است. فرهنگ و تمدن اروپا در سیر تاریخی خود از دوره ی رنسانس و روشنگری میگذرد، و به وضعیت فرهنگی و اجتماعی خاصی میرسد،... رمانتیسم اصطلاحی است که بر هر موضوع جالب و بدیع که یا گویای صفا و سادگی روستائی است یا برعکس به طبیعی وحشی و بی نظم اشاره دارد، دلالت میکند،... از سیر تاریخی رمانتیسم اینطور استنباط میشود که این جنبش در انگلستان ابتدا نه در عرصه ادبیات، بلکه در هنر باغ آرائی و معماری ظاهر شد،... این گرایش تازه سرآغاز توجه به طبیعت و کشف دوباره آن است، که اندکی بعد از هنر و معماری وارد عرصه ادبیات نیز میشود،...]. (بانی مسعود، ۱۳۸۹، ص ۲۲۱) بدین وسیله میتوان نمود رمانتیسم را در معماری اوایل مدرن ایران که با نام هنر نو نامیده شده است و نیز شعر رمانتیک فردگرا، به وضوح در آثار خلق شده هر یک درک نمود.

۳- مجموعه سوم

- معماری: اوایل مدرن و هنر نو

- شعر: رمانتیک عاشقانه و فردگرا

تنها مجموعه ای که تناسبات زمانی مناسبی را در بین این شش مجموعه ندارد همین مجموعه است که شاید بتوان با اندکی دخل و تصرف و واکاوی موشکافانه، هنرهای این دوره را تطبیق داد. از دیگر موارد ذکر شده که بسیار حائز اهمیت است، وقوع نوعی معماری به نام معماری ملی است. با سیاست دین ستیزی رضاشاه، توجه به عناصر و سنتهای اسلامی کمرنگ و در عوض استفاده از تناسبات و موتیفهای پارسی و پارتی که متعلق به قبل از اسلام بودند، مورد توجه قرار گرفت. که این رویکرد به نام معماری سبک ملی نامیده شد و ساختمانهای مهمی در اواسط سلطنت رضاشاه پهلوی به این سبک از جمله ساختمان شهربانی، موزه ایران باستان و ... به این سبک طراحی و اجرا گردید.

۴- مجموعه چهارم

- معماری: مدرن (۱۳۳۰-۱۳۲۰ه.ش).

- شعر: سمبولیسم اجتماعی

این مجموعه دارای تطابق زمانی مناسبی است. همچنین نهادی به نام دانشگاه که در ۱۳۱۳ ه.ش. توسط رضاشاه تاسیس شده است، به ترتیب توانسته است فارغ التحصیلان و

روشنفکران داخلی در هر دو رشته ادبیات و معماری را پرورش دهد. نکته جالب توجه اینجاست که اساتید اولیه به کار گرفته شده در دانشگاه تهران عمدتاً اتباع فرانسوی، بریتانیایی و روسی بودند که یقیناً تحت تاثیر فرهنگ و آداب اجتماعی-سیاسی مملکت خود بوده اند. لذا میتوان انتظار داشت نسل اول تربیت یافته در دانشگاه تهران تحت لوای غرب و با تفکرات غربی پای در جامعه نهاده باشند. با نمود مدرنیسم و پررنگ تر شدن آن، سنت نقش کمتری در ادبیات و معماری ایفا میکند. توجه به مفاد مادی هنری از اهمیت زیادی برخوردار شد به نحوی که در اکثر آثار هیچ نشانی از سنت ایرانی را در هنرها نمی توان یافت.

۵- مجموعه پنجم

- معماری: سبک بین الملل (۱۳۵۰-۱۳۴۰ه.ش)

- شعر: موج نو و حجم گرا

با توجه به تطبیق زمانی مناسب در این مجموعه، همچنین غلبه صد درصدی مفاهیم بنیادین غربی در بطن جامعه، میتوان شاهد حذف معنی و اندیشه از شعر ادب فارسی بود. شباهت این پدیده را میتوانیم در حذف کامل تزئینات به تبعیت از سبک بین الملل غرب از معماری ایرانی و آثار اجرا شده باقیمانده به وضوح رویت نمود. همچنین به دنبال حضور جنبش های دادائیسیم و سوررآلیسم در ادبیات ایران، میتوان سبک بروتالیسم را در خصوص

فصلنامه علمی تخصصی باستان شناسی ایران - واحد شوشتر

شرایط حاکم است. این اشتراک در محتوا می‌تواند به عنوان شاخصه مجموعه ششم تلقی گردد.

نتیجه گیری:

اگرچه مقایسه به این شکل نمیتواند راهگشای مطالعات تکمیلی در حرکت موازی یک یا چند هنر در طول یک زمان مشخص باشد، ولی همین قیاس سطحی نیز در قسمت پایانی مقاله نمایانگر وجود تشابهات درخور توجهی بین دو هنر میباشد. پس از بررسی و تطبیق زمانی دو هنر شعر و معماری و یافتن نکات مشترک میان دو هنر، میتوان نتایج مستخرج زیر را ذکر نمود:

با نفوذ فرهنگ غربی در اواخر قاجاریه، تمامی هنرها از جمله معماری و شعر تقریباً به طور همزمان دستخوش تغییرات عدیده ای در شکل و محتوا گردیدند. با اندکی دخل و تصرف می‌توان بازه زمانی مشترکی را برای دو یا چند هنر بیان داشت. میتوان وجوه مشترک دیگری را میان هنرهای معاصر جستجو نمود. مواجهه مستقیمی بین دو هنر معماری و شعر معاصر وجود ندارد. هر دو به موازات یکدیگر و بدون تاثیر و تاثر بر یکدیگر بوجود آمده و حیات یافته اند. تغییرات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه تاثیر مستقیم و غیر مستقیمی بر تمامی هنرها از جمله هنر شعر و معماری گذارده و آنها را به نوعی متحول نموده است. هیچ مرزی میان گرایشها و جریانات و مکاتب شعر و معماری به طور قطع در دوره معاصر ایران

معماری ایرانی به عنوان نمونه مشابه و هم تراز بیان کنیم. مجموع جنبشهای فوق را به وضوح میتوان در آثار معمار مشهور مدرن، لوکوربوزیه

مشاهده نمود. همانطور که نمود خیال را در آثار شعر این دوره میتوان دید، معماری خیال انگیز مدرن این دوره از جمله برج آزادی، سینما رادیو سیتی، تئاتر شهر و آثار شاخص دیگری را میتوان نام برد.

۶- مجموعه ششم

- معماری: مرحله تحول (۱۳۵۰ تا انقلاب) و

التقاطی غربی

- شعر: مقاومت

با تطبیق مناسبی در این مجموعه مواجهیم. لذا با توجه به شکوفائی مدرنیسم در هنرهای معاصر در دهه آخر سلطنت پهلوی، در این مجموعه شاهد نوعی جریانهای نمادگرایانه هستیم. این نمادها در هنر ادبیات شامل نوعی شعر سیاسی مخالف با رژیم وقت میباشد که با قدرت هرچه تمام تر سعی در روشنگری جامعه دارد. در مقابل هنر معماری با توجه به نفوذ خاندان پهلوی در ساخت مجموعه های شاخص توانسته است آثاری نمادین همچون موزه هنرهای معاصر تهران یا نمازخانه موزه فرش را در کارنامه این دوره ثبت نماید. از همین رو این دوره تعلق به معماری نمادگرا دارد. از طرفی شعر مقاومت نیز نمادین میباشد و به نوعی سمبل و نماد ایستادگی در برابر

نمی‌تواند وجود داشته باشد. وقفه اندکی به لحاظ زمانی از تاثیر گذاری رخدادهای جامعه در هنر معماری نسبت به هنر شعر و ادبیات وجود دارد. میتوان ادعا نمود هر چه به سالهای اخیر نزدیکتر میشویم میتوان نزدیکی بیشتری را در جسم و روح هنرها نسبت به یکدیگر مشاهده کرد.

منابع:

- ۷- شایسته فر، مهناز(۱۳۸۸). "تعامل معماری و شعر فارسی در بناهای عصر تیموری و صفوی"، مقاله، دو فصلنامه علم- پژوهشی مطالعات هنر اسلامی/ شماره یازدهم/ پائیز- زمستان ۱۳۸۸.
- ۸- قبادیان، وحید(۱۳۹۲). "سبک شناسی و مبانی نظری در معماری معاصر ایران"، چاپ اول، تهران، علم معمار.
- ۹- قیومی بیدهندی، مهرداد(۱۳۹۱). "در آمدی کتاب شناختی بر متون فارسی از منظر تاریخ معماری"، چاپ اول، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۰- کیانی، مصطفی(۱۳۸۳). "معماری دوره پهلوی اول؛ دگرگونی اندیشه ها، پیدایش و شکل گیری معماری دوره بیست ساله معاصر ایران(۱۳۲۰-۱۲۹۹)", چاپ اول، تهران، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- ۱۱- لغتنامه دهخدا
- ۱۲- لغتنامه معین
- ۱۳- مختاری طالقانی، اسکندر(۱۳۹۰). "میراث معماری مدرن ایران"، چاپ اول، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- ۱۴- هاریس، سیریل. ام(۱۳۸۱). "فرهنگ تشریحی معماری و ساختمان"، چاپ اول، تهران، دانشیار.

- ۱- بانی مسعود، امیر(۱۳۸۹). "معماری غرب؛ ریشه ها و مفاهیم"، چاپ اول، تهران، هنر معماری قرن.
- ۲- بانی مسعود، امیر(۱۳۸۹). "معماری معاصر ایران"، چاپ سوم، تهران، هنر معماری قرن.
- ۳- پیرنیا، محمدکریم(۱۳۸۰). "سبک شناسی معماری ایرانی"، چاپ اول، تهران، پژوهنده- نشر معمار.
- ۴- جباری مقدم، عباس(۱۳۸۳). "شعر و ویژگیهای شعر معاصر از دیدگاه شاملو"، مقاله، کتاب ماه ادبیات و فلسفه/شهریور ۱۳۸۳.
- ۵- حسین پور چافی، علی(۱۳۹۰). "جریانهای شعری معاصر؛ از کودتا(۱۳۳۲) تا انقلاب(۱۳۵۷)", چاپ سوم، تهران، امیرکبیر.
- ۶- زیباکلام، صادق(۱۳۸۹). "سنت و مدرنیته؛ ریشه یابی علل ناکامی اصلاحات و

جدول شماره (۱): جریانهای شعری معاصر تا انقلاب ۱۳۵۷؛ نگارنده، (برگرفته از کتاب جریانهای شعری معاصر فارسی اثر دکتر علی حسین پور): ۱۳۸۳.

جریانهای شعری معاصر فارسی تا انقلاب ۱۳۵۷						
ویژگیها	شعر سنت گرای معاصر	شعر رمانتیک عاشقانه و فردگرا	شعر رمانتیک جامعه گرا و انقلابی	شعر سمبولیسم اجتماعی	شعر موج نو و حجم گرا	شعر مقاومت
۱ زمینه های پیدایش	۱- تشکیل انجمن ادبی (دانشکده) توسط ملک الشعرای بهار ۲- انقلاب مشروطه ۳- تجدد خواهی ادبی	۱- تاثیر پذیری شاعرانی چون نیما از رمانتیسم فرانسه ۲- ترجمه متون فرانسوی نشأت گرفته از رمانتیسم اروپایی توسط مترجمان	۱- کودتای ۲۸ مرداد ۲- ستیز اجتماعی و عامه مردم با حکومت وقت ۳- تغییر رمانتسیم فردی به رمانتسیم جامعه گرا یا انقلابی	۱- ظهور شعر "زمنستان" اخوان ثالث ۲- صداهای درگیر در مسائل اجتماعی نظیر احمد شاملو ۳- رمز گرایی جامعه گرا	۱- نامیدن شعر کهنه به اشعار نیمائی ۲- تاثیر پذیری از مکاتب دادانیسم، سوررالیسم و هنر برای هنر اروپا ۳- خسته کنندگی نمادهای جریان "سمبولیسم اجتماعی"	۱- مخالفت با رژیم پهلوی ۲- اوضاع بحرانی ایران پس از قیام خونین ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ ۳- آغاز اشعار چریکی
۲ سال شروع	۱۲۹۴ ه.ش	۱۳۰۰-۱۲۹۰ ه.ش دوره مشروطه	۱۳۳۲ ه.ش کودتای ۲۸ مرداد	۱۳۳۰-۱۳۵۰ ه.ش تثبیت شعر معاصر فارسی	۱۳۴۱ ه.ش انتشار مجموعه "طرح" اثر احمد رضا احمدی	۱۳۴۶-۱۳۵۷ ه.ش دهه قبل از وقوع انقلاب اسلامی
۳ ویژگیهای محتوایی و فکری	۱- تغییر نگرش و رو آوردن به فضاهای معنایی نو ۲- توجه به موضوعات و مفاهیم متنوع همچون احساسات شخصی، مذهب، سیاست، جامعه و ...	۱- توجه به احساسات فردی، غفلت از جامعه ۲- توجه به عشقهای زمینی و فاصله گرفتن از عشقهای آسمانی و عرفانی ۳- استفاده از مفاهیم منافی اخلاق و عرف جامعه ۴- ملال بار بودن زندگی و مرگ طلبی، درد و رنج و آه ۵- تهی بودن اندیشه و تفکر و توجه به احساس و عاطفه بیش از اندازه	۱- توجه به مسائل اجتماعی و سیاسی و عاطفی با مسائل اجتماعی و سیاسی ۲- برخورد احساسی و عاطفی با مسائل اجتماعی و سیاسی ۳- توجه به فقر، فساد و نابرابریهای اجتماعی	۱- جامعه گرایی ۲- آگاهانه و متفکرانه بودن اشعار ۳- توجه به میراثهای ادبی و فرهنگی گذشته ۴- وجود مخاطبان فرهیخته و تحصیل کرده ۵- تغییر جهان بینی کل نگر و ذهنی به جهان بینی جزئی و عینی	۱- تعهدگرایی و فردگرایی ۲- بی توجهی به اندیشه، معنا و محتوا، گرایش به خیال، زبان و شکل بیان	۱- تعهد در برابر مکتب و مردم ۲- تغییر در بن مایه ها و رو آوردن به درونمایه های جدید ۳- آغاز دو گونه شعر مذهبی و چپ گرا در تقسیم بندی جریان شعر مقاومت
۴ شاعران مشهور	محمد حسین شهریار، رهی معیری، مهدی حمیدی شیرازی، امیری فیروزکوهی، سیمین بهبهانی	فریدون توللی، نادر نادرپور، فریدون مشیری، مهدی سهیلی، محمدعلی اسلامی ندوشن، حسن هنرمندی، فریدون کار	هوشنگ ابتهاج، کارو، نصرت رحمانی، سیروس پرهام، محمد کلانتری	نیما یوشیج، مهدی اخوان ثالث، احمد شاملو، فروغ فرخزاد، منوچهر آتش، محمدرضا شفیعی کدکنی، سهراب سپهری	احمد رضا احمدی یدالله رویایی	طاهره صفارزاده، علی موسوی گرمارودی، نعمت میرزازاده،
۵ نمونه شعر	رفیق اهل دل و یار محرمی دارم بساط باده و عیش فراهمی دارم	یادم آید که دگر از تو جویی نشنیدم پای در دامن اندوه کشیدم نگسستم، نرمیدم رفت در ظلمت غم آن شب و شیبهای دگر هم نگرفتی دگر از عاشق آزاده خبر هم تکنی دیگر از آن کوچه گذر هم بی تو اما به چه حالی من از آن کوچه گذشتم	زندگی بازی است ما خود صحنه میسازیم تا بازیگر بازیچه های خویشتن باشیم زندگی بازی است زندگی بازی است...	من از نهایت شب حرف میزنم من از نهایت تاریکی و از نهایت شب حرف میزنم اگر به خانه من آمدی برای من ای مهربان چراغ بیاور و یک دریچه که از آن به ازدحام کوچه خوشبخت بنگرم	تمام دست تو روز است و چهره ات گرما نه سکوت دعوت میکند و نه دیر است دیگر باید حضور داشت...	وقتی با شکستن یک شیشه مردابک صبوری یک شهر را یکباره میتوانی بر هم زد ای دستهای خالی! از چیست حیرانی؟
سراینده	سیمین بهبهانی	فریدون مشیری	نصرت رحمانی	فروغ فرخزاد	احمد رضا احمدی	شفیعی کدکنی

جدول شماره (۲): مکاتب معماری معاصر ایران تا انقلاب ۱۳۵۷؛ نگارنده، (برگرفته از کتاب معماری معاصر ایران دکتر وحید قبادیان)؛ ۱۳۹۲.

مکاتب معماری معاصر ایران تا انقلاب ۱۳۵۷ (بر اساس تقسیم‌بندی ناصر پاکداس)									
ویژگیها	قاجار	پهلوی اول			پهلوی دوم			بعد از انقلاب	
		سیکهای اواخر قاجار و معماری نئوکلاسیک اروپایی	معماری اوایل مدرن و هنر نو	معماری سبک ملی	معماری مدرن	ادامه معماری مدرن (۱۳۲۰ و ۱۳۳۰)	سیک بین الملل (۱۳۴۰ و ۱۳۵۰)		مرحله تحول (۱۳۵۰ تا انقلاب)
زمینه های پیدایش و ویژگیها	۱- سنت ۲- عدم وجود ارتباطات خارجی با دول اروپایی ۳- تشریفات و مراسمات درباری ۴- نوآوری های فضایی ۵- تهران به عنوان مرکز فرهنگی قاجاریه ۶- قدرت و خوشگذرانی ۷- سفر ناصرالدین شاه به فرنگ (اروپا)	۱- ارتباط با اروپا ۲- جنگ جهانی اول ۳- استخراج نفت در مسجد سلیمان ۱۲۸۷ ه.ش. ۴- بروز انقلاب مشروطه ۵- احداث نهادهای و امکانات مدرن همچون بیمارستان ۶- احداث راه آهن سراسری	۱- الهام از معماری ایران باستان ۲- کاوش های علمی و باستان شناسی ۳- استفاده از معماران غربی ۴- تقارن در پلان و نما ۵- استفاده از سبک آر-ت- دکو اروپایی ۶- توجه مضاعف به پیشینه شاهنشاهی	۱- جنگ جهانی دوم ۲- رواج سبک آر-ت- دکو ۳- پایان سلطنت رضا شاه پهلوی ۴- تأسیس دانشگاه تهران و احداث ساختمانهای دانشگاه ۵- تأسیس دانشکده هنرهای زیبا ۶- سبک بین الملل	۱- ادامه بلندمرتبه سازی مسکن انبوه همچون پروژه آپارتمان ۲- پیروی از اصول سبک بین المللی لوکوربوزیه ۳- حذف کامل تزئینات ۴- استفاده از سطوح وسیع بتنی ۵- ثبت اولین مهندسیین مشاور طرح و اجرا	۱- اوج طراحی نمادگرایی ایرانی - اسلامی باستانی ۲- شاهکارهای معماری معاصر ایران ۳- اوج معماری معاصر ایرانی ۴- تلفیق به جای معماری مدرن و کلاسیک	۱- استفاده از عناصر معماری کلاسیک اروپایی ۲- به لحاظ نمایی ۳- ساخت قصرهای متعلق به خاندان سلطنتی عمدتاً در مجموعه سعدآباد	به دلیل تطبیق جدول (۱) و (۲) تا انقلاب اسلامی ۱۳۵۷، این ستون حذف میگردد.	
	سال شروع	۱۲۸۰-۱۱۵۸ ه.ش.	۱۳۰۴-۱۲۸۰ ه.ش.	۱۳۰۸-۱۲۰۸ ه.ش.	۱۳۱۹-۱۲۱۴ ه.ش.	۱۳۵۷-۱۳۲۰ ه.ش.	۱۳۵۷-۱۳۴۵ ه.ش.		
معماران مشهور	میرزا مهدی خانشفایی استاد حسن معمار معماران سنتی	نیکلای مارکف حسین لرزاده کریم طاهرزاده بهزاد آندره گدار	مهندسان روسی و آلمانی، گابریل گورکیان، ماکسیم سیرو، آندره گدار، نیکلای مارکف، پل ایکار، محسن فروغی	وارطان هوانسیان، گابریل گورکیان، رولاند دوبورول، آندره گدار، ماکسیم سیرو، کریم طاهرزاده بهزاد	وارطان هوانسیان، حیدر غیانی، افتاندلیان، هوشنگ سیحون، عبدالعزیز فرمانفرماتیان، محسن فروغی.	هوشنگ سیحون، عبدالعزیز فرمانفرماتیان، محسن فروغی، نادر اردلان، حسین امامت، علی سردار افخمی، کامران دیبا	کریم طاهر زاده بهزاد، وارطان هوانسیان، عبدالعزیز فرمانفرماتیان		
نمونه ساختمان	 مسجد مدرسه سپهسالار	 نیکلای مارکف	 گابریل گورکیان	 رولاند مارسل دوبورول	 عبدالعزیز فرمانفرماتیان	 کامران دیبا	 کریم طاهر زاده بهزاد		 وارطان هوانسیان
تقسیم بندی اسکندر مختاری طائفانی	قبل از مدرن	آغاز مدرن	مدرن	مدرن متاخر					

جدول شماره (۳): تلفیق دو نمونه موردی هنر، معماری و شعر؛ نگارنده، برگرفته از جداول (۱) و (۲): ۱۳۹۲.

مکاتب معماری معاصر ایران تا انقلاب ۱۳۵۷ (بر اساس تقسیم بندی ناصر پاکدامن)									
معماری	فاجار		پهلوی اول				پهلوی دوم		
	فاجار	سیکهای اواخر فاجار و معماری نئوکلاسیک اروپایی	معماری اوایل مدرن و هنر نو	معماری سبک ملی	معماری مدرن	ادامه معماری مدرن (۱۳۲۰ و ۱۳۳۰)	سبک بین الملل (۱۳۴۰ و ۱۳۵۰)	مرحله تحول (۱۳۵۰ تا انقلاب)	التقاطی غرب (شیوه نئو کلاسیک)
سال شروع	۱۲۸۰-۱۱۵۸ ه.ش.	۱۳۰۴-۱۲۸۰ ه.ش.	۱۳۰۸-۱۳۰۲ ه.ش.	۱۳۱۸-۱۳۰۸ ه.ش.	۱۳۱۹-۱۳۱۴ ه.ش.	۱۳۵۷-۱۳۲۰ ه.ش.	۱۳۵۷-۱۳۲۴ ه.ش.	۱۳۵۷-۱۳۴۵ ه.ش.	۱۳۴۵-۱۳۲۰ ه.ش.
جریانهای شعری معاصر فارسی تا انقلاب ۱۳۵۷ (بر اساس تقسیم بندی علی حسین پور)									
شعر	شعر سنت گرای معاصر		شعر رمانتیک عاشقانه و فردگرا	شعر رمانتیک جامعه گرا و انقلابی	شعر سمبولیسم اجتماعی	شعر موج نو و حجم گرا	شعر مقاومت		
	سال شروع	۱۲۹۴ ه.ش.	۱۳۰۰-۱۲۹۰ ه.ش. دوره مشروطه	۱۳۳۲ ه.ش. کودتای ۲۸ مرداد	۱۳۳۰-۱۳۵۰ ه.ش. تثبیت شعر معاصر فارسی	۱۳۴۱ ه.ش. انتشار مجموعه "طرح"	۱۳۴۶-۱۳۵۷ ه.ش. دهه قبل از وقوع انقلاب اسلامی		
مقایسه	- تطبیق زمانی مناسب - انقلاب مشروطه - نفوذ و نمود اندیشه اروپایی در متون و معماری ایرانی - خوشگذرانی شاهان (کاخها) و فقدان قدرت تفکر در جامعه - تجدد خواهی ادبی و نوآوری فضایی - تولد تفکری به نام (فرهنگ ایرانی) در ادب و معماری - حضور پررنگ قید و بند سنتی		- تطبیق زمانی مناسب - رمانتیسم ادبی و معمارانه اروپایی - احداثات مادی - زمینی نظیر کاخ - کم شدن احداثات آسمانی نظیر مسجد	- تطبیق زمانی مناسب - انقلاب - ظهور رمانتیسم اجتماعی-ادبی، توجه به مسائل سیاسی- اجتماعی و نمود آن در معماری ملی	- تطبیق زمانی مناسب - کودتای ۲۸ مرداد - تحصیلکردگان دانشگاهی ادبی و معمار - مادی گرایی صرف در شعر و ادب و معماری	- تطبیق زمانی مناسب - نمود جنبشهای دادائیسم و سوررئالیسم در ادب و معماری - حذف معنا و اندیشه از شعر و حذف تزئینات از معماری	- تطبیق زمانی مناسب - ظهور شعر و معماری نمادگرا - ظهور آثار مردم وار گونه ادبی		